

Αὐτὴ εἶναι ὅπου κλαίει καὶ ὀδύρεται. Ἡ ἀπουσία σας ποτὲ δὲν τὴν ὠφέλησεν, τώρα ὅμως τὴν ἀφανίζει. Ποῖος ἀπὸ ἐσᾶς δὲν γνωρίζει καλότερα εἰς τίνων χεῖρας εὐρίσκεται ἢ οἰκονομία τῆς κάθε πόλεως κατὰ μέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν σήμερον; Ὅποιος ἔχει περισσότερα χρήματα ἢ περισσότερα μέσα εἰς τὸν τύραννον, ἐκεῖνος οἰκονομεῖ καὶ διοικεῖ τοὺς λοιπούς. Ἄλλ' οἱ τοιοῦτοι εἶναι τόσο βάρβαροι καὶ ἀνάξιοι, ὅπου μόλις ἤξεύρουν νὰ ζήσουν αὐτοί, ὄχι δὲ νὰ εὐτυχίσουν τὴν ζωὴν τῶν λοιπῶν.

85 Μὴν στοχάζεσθε λοιπόν, πάλιν σᾶς τὸ ξαναλέγω, ὅτι ἐκτελεῖτε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα σας χρέος, ὅταν πέμπετε μερικὰ χρήματα τῶν συμπατριῶτων σας. Ἡ ἀρετὴ σας εἶναι καλὴ, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἔχουσι χρεῖαν ἀπὸ τὴν παρουσίαν σας. Μὴν δίδετε κακὸν παράδειγμα καὶ τῶν ἄλλων, δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ νὰ φθάσητε ὕστερον νὰ ἰδῆτε - ὃ μὴ γένοιτο, Θεέ μου! - τὴν Ἑλλάδα ἔρημον. Ἐνθυμηθῆτε, ὅτι τὸ καλὸν δὲν εἶναι δύσκολον νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἡ ἀληθῆς ἀξιότης μόνον διδάσκει νὰ γίνεταὶ καθὼς πρέπει. Αἱ εὐεργεσίαι σας εἶναι ἔργον χρηστότατον, ἀλλὰ τί ἄλλο κάμνουσι, εἰμὴ νὰ παρηγορῶσι μόνον τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας ὀπωσοῦν, καὶ νὰ τοὺς φυλάττωσιν ὀλίγον ξέμακρα ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν, ἢ ὅποια ἤθελεν σταθῆ ἀληθῶς βιαία, ἀλλὰ ἀφευκτος καὶ βεβαία ὁδὸς τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος;

86 Στοχάζεσθε, μήπως καὶ δὲν κερδίσετε εἰς τὴν πατρίδα, ὅσα κερδίζετε μακρὰ ἀπ' αὐτήν; Ἄλλ' ὅσα ἂν κερδίσητε εἰς τί σᾶς ὠφελῶσι, ἂν εἴσθε ὄρφανοὶ ἀπὸ πατρίδα;* Μήπως δὲν ἠθέλατε ἀποκτήσει καὶ εἰς τὴν

86α * Εἶναι μερικοί, ὅπου νομίζουσι τάχατες, ὅτι δὲν τοὺς μέλει διὰ τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ ματαίως προσπαθοῦν νὰ ἀπατήσουν

πατρίδα σας τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἂν ὄντως ἤθέ- 215
λατε προσπαθήσει διὰ τὸ καλὸν της καὶ διὰ τὸ καλὸν
σας; Διατί λοιπὸν τόσας ἀποικίας καὶ αἰωνίους ξεχω-
ρισμοὺς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σας καὶ φίλους σας;*

Ἴσως δὲν σᾶς καλοφαίνεται νὰ τυραννήσθε, ὡ 87
ἀδελφοί μου, καὶ καταδέχεσθε νὰ τυραννῶνται οἱ συγ-
γενεῖς σας, καὶ ἐσεῖς νὰ τρυφῆτε καὶ νὰ σπαταλᾶτε μα-
κρὰ ἀπὸ αὐτοὺς; Πῶς ἤμπορεῖτε νὰ σφαλίζετε τοὺς
ὀφθαλμοὺς σας, χωρὶς νὰ σᾶς τρομάζη κάθε στιγμή ἢ
θλιβερὰ εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ μέσον τῶν ὀνείρων;
Ἴσως νομίζετε πῶς ἀπὸ μακρόθεν ὠφελεῖτε περισσό-
τερον, παρὰ ἂν εἴσθαν παρόντες; Ὡ, πόσον λανθάνεσθε,
ἀγαπητοί μου! Δὲν ἤξεύρετε, ὅτι μία συμβουλή, μία
μόνη λέξις πολλάκις, ἐκφωνουμένη ἀπὸ ἄνδρας πεπαιδευ-
μένους, ἐνεργεῖ περισσότερο, παρὰ δέκα διδαχαὶ γε-
γραμμέναι;

Ἡ κατάπεισις γεννᾶται, βέβαια, ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, 88
ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, πρέπει τινὰς νὰ τὴν ἐκφω- 216
νήσῃ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι καὶ πρὸς ἐκείνους, ὅπου περισ-
σοτέραν χρεῖαν ἔχουσι**. Καὶ ποῖος νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸ τὸ
χρηστὸν ἔργον, ὅταν ἐσεῖς λείπετε; Ποῖος νὰ ὀμιλήσῃ
εἰς τὰς συνελεύσεις, ὅπου τὴν σήμερον συνηθίζουν εἰς

τὴν φύσιν· μία μικρὴ θέρμη, μία διαφορὰ μὲ ἄλλον τινά, καὶ μία 86α
ἀνάμνησις τῶν συγγενῶν, ἀρκετῶς ἀποδεικνύει εἰς αὐτοὺς τὴν ἡδύ-
τητα καὶ ἀνάγκην μιᾶς πατρίδος.

* Εἶναι μερικοὶ Ἕλληνες, ὅπου δὲν γνωρίζουν τοὺς ἀδελφούς 87α
των καὶ τοὺς πατέρας των, καὶ οἱ περισσότεροι ξενιτευμένοι λεί-
πουσι ἀπὸ τὴν πατρίδα των ἢ τριάντα ἢ εἴκοσι ἢ δέκα χρόνους
τὸ ὀλιγότερον.

** Φανερὸν εἶναι, ὅτι ὅσοι περισσοτέραν χρεῖαν ἔχουσι ἀπὸ δι- 88α
δαχὴν, δὲν ἤξεύρουσι γράμματα. Ὅθεν, ἀναγκαῖα εἶναι ἡ παρουσία
τοῦ ὀμιλοῦντος, διὰ νὰ καταπέσῃ τοὺς πεπλανημένους εἰς τὸ
ψεῦδος.

τὴν Ἑλλάδα νὰ κάμνουσιν οἱ προεστοὶ τῆς κάθε πολιτείας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μητρόπολιν, καὶ νὰ διορθώσῃ ὅπως οὖν τὰς τόσας καὶ τόσας ἀδικίας, ὅπου κάμνουσι; Ποῖος, λέγω, νὰ ἀποκριθῇ τοῦ μητροπολίτου, ὅταν ἐξαπλωμένος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ οἰκίσκου καὶ χαϊδεύοντας τὸ γένειόν του, ἐκφωνῇ κανένα ἀρχιεπισκοπικὸν παραλογισμόν, καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοφώνως λέγουσι εὐθὺς τὸ ναί, ἂν ἐσεῖς λείπετε; Ὡ ἀγαπητοί, διατί δὲν τὸ στοχάζεσθε;

89 "Αν, λοιπόν, ἕως τὴν σήμερον, ὦ ἀκριβοί μου "Ἕλληνες, ἢ ἀπὸ ἀγνοιάν σας ἢ ἀπὸ ἀδιαφορίαν σας ἢ, τέ-
217 λος πάντων, ἀπὸ μόνην ἀστοχασίαν σας ἐμείνατε ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα σας, μὴν μένετε περισσότερον, ἂν θέλετε ὅπου αἱ μέχρι τοῦ νῦν εὐεργεσίαι σας πρὸς αὐτὴν νὰ μὴν κατασταθῶσι σημεῖα κατακρίσεώς σας.

90 Μὴν καυχᾶσθε, πρὸς τούτοις, διὰ τὰς εὐεργεσίας ὅπου τῆς ἐκάματε, ἐπειδὴ τὸ χρέος σας ζητεῖ περισσότερον, παρὰ τὰ περισσεύματα τῶν πλούτων σας. Τὴν παρουσίαν σας, τὴν συνέργειάν σας ζητεῖ, ὦ "Ἕλληνες, καὶ ὄχι ἄλλην βοήθειαν. Μὴν ἀμφιβάλλετε δὲ διὰ τὸ καλὸν τέλος. Ὑπάγετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν θέλετε αἰσθανθῆ τὴν διαφορὰν, ὅπου θέλει προξενήσει ἡ παρουσία σας εἰς τὴν κατάστασίν της. Αἱ ἐρμηνεῖαι σας καὶ οἱ ὀρθοὶ στοχασμοὶ σας θέλουν ξεμακρύνει ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑλλήνων τὴν δεισιδαιμονίαν, αἱ συμβουλαὶ σας θέλουν ἀποδείξει εἰς τοὺς συμπατριώτας μας τὸ εἶναι των.

91 Οἱ "Ἕλληνες - ἐσεῖς τὸ ἤξεύρετε - δὲν εἶναι οὔτε Σκυῖται, οὔτε βάρβαροι, ὅπου νὰ χρειασθοῦν πολλοὺς χρόνους, διὰ νὰ καταλάβουν τὸ εἶναι τους. Ἀρκεῖ μόνον, νὰ τοὺς δείξῃ τινὰς τὸ χρέος των, καὶ εὐθὺς τὸ ἐκτελοῦσι. Ἄλλ' ἔχουν χρεῖαν ἀπὸ διδασκάλους, ἀληθεῖς

φιλέλληνας, ἀπὸ ἀνθρώπους προκομμένους, τέλος πάντων, καὶ ἐσεῖς μόνον εἴσθε ἐκεῖνοι. Μήπως, ἀδελφοί μου, προσμένετε νὰ ἐλευθερωθῇ πρῶτον ἡ Ἑλλάς, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγητε ἐσεῖς; Τότε εἶναι τὸ ἴδιον, ὡσὰν νὰ ἐλέγετε, ὅτι δὲν θέλομεν νὰ ἐλευθερωθῇ ποτέ*. Θέλετε, ἴσως, νὰ κτίσητε πύργον χωρὶς θεμέλια; Καὶ ποῖος θέλετε νὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα, καὶ ἐσεῖς νὰ λείπητε;

Δὲν ἐντρέπεσθε κἂν ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς, ὅπου σᾶς ἀκούουν νὰ λέγητε τὰ τοιαῦτα; Ἄλλ' ἂν οἱ ἀλλογενεῖς, ὑστερημένοι ἀπὸ πατρίδος ἔρωτα, δὲν σᾶς καταφρονοῦν, ὅχι ὅμως οἱ ἴδιοι Ἕλληνες τοὺς μιμοῦνται. Αὐτοὶ θέλει σᾶς ἀναθεματίζουν ἀπὸ τὸ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ θέλει σᾶς νομίζουν μὲ κάθε δίκαιον τόσους ἐχθροὺς τῆς πατρίδος. Ὡ τῆς ἀναισχυντίας σας, ἀχάριστα τέκνα τῆς πατρίδος! Καὶ ἀπὸ ποῖον προσμένετε, παρακαλῶ σας, τὴν ἐλευθερίαν; Νὰ σᾶς ἔλθῃ, ἴσως, φορτωμένη ἀπὸ τὸν ὠκεανὸν μὲ κανένα ἐμπορικὸν πλοῖον, καὶ νὰ τὴν ἐκστρατεύσητε εἰς τὴν Ἑλλάδα; Ἡ προσμένετε νὰ ἐλευθερωθοῦν μόνονι τους, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγητε ἐσεῖς, νὰ εὔρητε ἔτοιμα τὰ ἀγαθὰ, καὶ νὰ χαρῆτε πάλιν, κατὰ τὸ συνηθισμένον σας, εἰς τοὺς ἰδρωτάς τῶν ἄλλων;

Φεῦ! Τὸ πρῶτον εἶναι ἀδύνατον, καὶ ἂν πάλιν, κατὰ τὸν δεύτερον στοχασμὸν σας, δὲν συνεργήσετε καὶ ἐσεῖς εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ γένους μας, θέλουσιν ἐκχυθῆ ποταμοὶ αἵματος περισσότερον, παρὰ ἂν εἴσθαν παρόντες. Ἡ ἐλπίδα σας ὅμως εἶναι ματαία. Ἐσεῖς δὲν

* Οἱ περισσότεροι σχεδὸν ἀπὸ τοὺς ξενιτευμένους, ἔχουσιν αὐτὸν τὸν ἄλογον στοχασμὸν, καὶ χωρὶς ἐντροπὴν λέγουσι ὅτι, «ὅταν ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς, εὐθὺς θέλομεν μισεῦσαι δι' ἐκεῖ». Τόσον ἐχαλινώθησαν ἀπὸ τὴν ψευδευτυχίαν τῶν ἀλλογενῶν!

θέλετε ἀπολαύσει, βέβαια, τὴν πατρίδα σας ἐλευθέραν, καθὼς τώρα δούλην τὴν ἀλησμονήσατε, ἀλλ' ἐξωρισμένοι διὰ παντὸς εἰς βαρβάρους γαίας, δὲν θέλετε ἀναπνεύσει πλέον τὸν ζωηρότατον ἑλληνικὸν ζέφυρα, καὶ τὰ ὀνόματά σας θέλουσι κατασταθῆ λέξεις ἀτιμίας καὶ μίσους εἰς τὰς ἀκοὰς καὶ στόματα τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων.

94 Ἴσως, τέλος πάντων, προσμένετε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν κανένας ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς δυνάστας; ὦ Θεέ μου! Ἔως πότε, ὦ Ἕλληνες, νὰ πλανώμεθα τόσον ἀστοχάστως; Διατὶ νὰ μὴν στρέψωμεν καὶ μίαν φοράν τοὺς ὀφθαλμούς μας εἰς τὰ ἀπελθόντα, διὰ νὰ καταλάβωμεν εὐκολώτερα καὶ τὰ μέλλοντα; Ποῖος ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ κύριος στοχασμὸς τῶν ἀλλογενῶν δυνά-
220 στῶν εἶναι εἰς τὸ νὰ προσπαθήσουν νὰ κάμουν τὸ ἴδιόν των ὄφελος μὲ τὴν ζημίαν τῶν ἄλλων;

95 Καὶ ποῖος στοχαστικὸς ἄνθρωπος ἤμπορεῖ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὅποιος ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς δυνάστας ἤθελε κατατροπώσῃ τὸν ὀθωμανόν, ἤθελε μᾶς ἀφήσει ἐλευθέρους; ὦ, ἀπάτη ἐπιζήμιος! Μὴν εἴσθε, ἀδελφοί μου, τόσον εὐκολόπιστοι. Ἀναγνώσετε τὴν ἱστορίαν καὶ μάθατε, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἔταξαν τῶν Ἑλλήνων καὶ διαυθέντευσιν καὶ ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὐθὺς τὴν ἐκήρυξαν ἐπαρχίαν τους. Ἴδετε καὶ τὰ τωρινὰ παραδείγματα, ὅπου ἡ πολυποίκιλος στροφή τῆς γαλλικῆς στάσεως μᾶς παρασταίνει. Ὁ δυνάστης των μὲ ταξίματα μεγάλα καὶ μὲ τοιαῦτα μέσα, ἀπόκτησεν ὅσα κατὰ τὸ παρὸν ἔχει, καὶ πῶς ἐσεῖς νομίζετε νὰ σᾶς δοθῆ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ ἀλλογενεῖς; Πῶς νὰ μὴν εἰπῆ τινάς, ὅτι ὀνειρεύεσθε ἔξυπνοι; Καὶ εἰς τί, παρακαλῶ σας, θεμελιώνετε τὰς ἐλπίδας σας; Εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ἀλλογενῶν δυνάστων

ἴσως; Ἐλπίζετε νὰ κινηθοῦν εἰς σπλάγχνος ἐκεῖνοι διὰ τὰς δυστυχίας τὰς ἐδικὰς μας;

Δὲν ἤξεύρετε, ὦ Ἕλληνες, ὅτι ἡ ἀρετὴ τὴν σήμερον δὲν εὐρίσκεται εἰς τοὺς θρόνους; Δὲν ἤξεύρετε, ὅτι οἱ Ἕλληνες μισοῦνται δοῦλοι, ἐπειδὴ ἤθελε τοὺς φθονήσει ἐλευθέρους κάθε μεγάλη δυναστεία ἀπὸ τὰς παρούσας τῶν ἀλλογενῶν; Ἀλλά, τέλος πάντων, ὑποθέτοντας κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δυνάστας ὅπως οὐ φιλέλληνα, δὲν ἤξεύρετε, ὅτι μόνος του δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ οὐδέν, καὶ ὅτι οἱ ἐπιτροποὶ του ἢ εἶναι ἐχθροὶ μας, ἢ εἶναι ἀδιάφοροι, ἢ, τέλος πάντων, ἄσωτοι καὶ διεφθαρμένοι τὰ ἦθη; Τί στοχάζεσθε, τέλος πάντων, ἂν ἡ Ἑλλάς ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγὸν διὰ χειρὸς ἄλλου δυνάστου, νὰ γίνῃ ἀληθῶς εὐτυχής; ὦ ἀλήθεια, ἀλήθεια! Διατί δὲν ἀπομακρύνεις τοιαύτην ἀπάτην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας; Διατί δὲν τοὺς μανθάνεις, ὅτι ὅσοι πατῶσιν εἰς θρόνον εἶναι ὅλοι τύραννοι;

Διατί, ἀδελφοί μου, νὰ θέλωμεν νὰ ἀλλάξωμεν κύριον, ὅταν μόνοι μας ἔμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν; Νομίζετε νὰ εἶναι ἐλαφρότερος ὁ ζυγὸς μιᾶς ξένης δυναστείας; Δὲν στοχάζεσθε, ὅτι πάλιν ζυγὸς εἶναι; Στρέψατε τὰ ὦτα σας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σας εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀκούσατε τοὺς γογγυσμούς της, καὶ ἴδατε τὰ δάκρυά της, διὰ νὰ καταλάβητε τί θέλει νὰ εἰπῇ ἐλευθέρωσις ἀπὸ ξένους. Καταδέχεσθε ἐσεῖς νὰ ὁμολογῆσθε χρεῶσται ἀλλογενῶν τῆς ἐλευθερώσεώς σας; Μὴ, λοιπόν, μὴ ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, μὴ δεικνύεσθε τόσον παράφρονες εἰς τὸν ἀναγκαιότερον συλλογισμόν, ἐσεῖς, ὅπου τόσον ἀψευδῶς προβλέπετε εἰς τὰς ἐμπορικὰς σας ἐπιχειρήσεις τὸ μέλλον, καὶ ἀναγκάζονται οἱ ἴδιοι ἀλλογενεῖς, ὅπου μᾶς μισοῦσι, νὰ σᾶς θαυμάζουσι. Μὴν ἀπατᾶσθε, καὶ μὴν τρέφετε καμμίαν ἀπὸ τὰς

εἰρημένας ἐλπίδας, ἀλλὰ προβλέπετε τὸ πλέον φανερόν ἀπὸ κάθε μέλλον, τὴν ἀναγκαίαν, λέγω, ἐπανόρθωσιν τοῦ γένους μας ἀφ' ἑαυτοῦ του, καὶ μὴν ἀργοπορῆτε αὐτὴν μὲ τὴν ἀπουσίαν σας.

98 Ἐσεῖς δέ, φίλοι μου καὶ σύγχρονοι νέοι, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ὅπου μὲ τῶσους κόπους καὶ ἀγρυπνίας διδάσκεσθε τὰς ἐπιστήμας εἰς τὰς ἀκαδημίας τῶν ἀλλογενῶν, καὶ ὅπου ἐξ ἀνάγκης ἐγνωρίσατε τί ἐστὶ πατρίς, τῆς ὁποίας ὁ ἔρωσ σας ἐνθουσιάζει, καὶ ἤδη ἀρχίσατε παντοίοις τρόποις νὰ ξαναδώσητε εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τὸ παλαιὸν σέβας, ὅπου εἶχεν καὶ ἔχασεν, ἐσεῖς, λέγω, ὅπου μὲ τὴν φυσικὴν σας ἀγχίνοιαν ἀποδεικνύετε φανερῶς τῶν ἀλλογενῶν συμμαθητῶν σας τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὁποῖον εἶναι, μὴν βραδύνετε πλέον τὸν μισευμὸν σας διὰ τὴν Ἑλλάδα.

99 Ὑπάγετε νὰ προητοιμάσητε τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν 228 συμπατριῶτων μας. Ἡ δόξα σας προσμένει μὲ τοὺς στεφάνους τῆς νίκης εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτάς. Μὴν ξεχάσετε, ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία εἶναι τὸ νὰ ζῆ τινὰς εἰς πολλούς, καὶ αὐτὸ ἀποκτᾶται ὠφελῶντας τους. Σπουδάσατε μὲ ταχύτητα, ὅσοι μέχρι τοῦ νῦν δὲν τὸ ἐπράξατε, τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ μεταχείρισιν τῶν ἀρμάτων. Ἐσεῖς ἔχετε τὴν διάθεσιν ἐξαίρετον. Ἄς διώξωμεν μίαν φορὰν τὸν ὀθωμανὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὡς Ἕλληνές μου, καὶ ἔπειτα θέλετε ἰδεῖ εἰς πόσον ὀλίγους χρόνους ἡ Ἑλλάς θέλει ξαναλάβει τὴν προτέραν τῆς λάμψιν. Ἄς ἐβγάλωμεν, ἀδελφοί μου, τὴν βρῶμαν, διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν μυρωδίαν τῶν ἀνθῶν. Τὰ μέσα τὴν σήμερον εἶναι ἀρκετά· ἡ μηχανή, τέλος πάντων, εἶναι τελειωμένη. Ἄλλο δὲν λείπει, παρὰ νὰ τὴν κινήσῃ τινὰς, καὶ ἔπειτα μόνη τῆς θέλει δουλεύσει.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ἴδού, λοιπόν, ὦ Ἕλληνες, ἀρκετῶς ἀποδεδειγμένη 1
καὶ ἡ δευτέρα αἰτία τῆς μέχρι τοῦ νῦν ἐπιμονῆς τῆς
Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς τυραννίας.

Ἄλλο δὲν μοῦ μένει τώρα, παρὰ νὰ ἀποδείξω τὴν 2
εὐκολίαν τῆς ἐλευθερώσεώς της, διὰ νὰ τελειώσω τὸν
λόγον μου, καὶ ἄμποτες ἢ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ
σᾶς καταπέιση, καθὼς τὸ ἐλπίζω, διὰ νὰ ἀποδείξω- 224
μεν ἐμπράκτως τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε εἶπον.

* * *

Πρὶν ὅμως νὰ ἔμβω εἰς τὰς ἐπαριθμήσεις τῶν μέ- 3
σων καὶ τῶν τρόπων διὰ τοιοῦτον ἐπιχείρημα, θέλω
νὰ ἐκβάλω τοὺς ἄκανθας ἀπὸ τὰ ρόδα· λέγω ἐκείνους,
ὅπου, διὰ περισσοτέραν δυστυχίαν τοῦ γένους μας, ἢ
κακὴ τύχη ἔκαμεν Ἕλληνας, καὶ μόνον ἐγεννήθησαν
εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν, ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διὰ νὰ βαστά-
ξωσι περισσότερο καιρὸν τὴν πατρίδα μας ὑπὸ τῆς
δουλείας. Αὐτοὶ εἶναι ὅλοι ἐκεῖνοι, ὅπου κατὰ τύχην
ἐκληρονόμησαν ἀρκετὰ χρήματα καὶ περισσότερα ἔλατ-
τώματα, καὶ ζῶσιν εὐχαριστημένοι, χωρὶς ποτὲ νὰ στο-
χάζωνται τί διὰ τοὺς ἄλλους. Ἐκεῖνοι οἱ αὐτόματοι

καὶ οὐτιδανοὶ ἄρχοντες, οἱ φιλάργυροι καὶ ἀμαθεῖς ἀρχιεπίσκοποι. Ἐκεῖνοι οἱ αὐθάδεις καὶ ὄντως βάρβαροι προεστοί. Ἐκεῖνοι οἱ ἀμαθεῖς, ὅπου θέλουσι νὰ ἀποκρίνωνται πάντοτε καὶ εἰς κάθε πρόβλημα. Ἐκεῖνοι, ὅπου ἀναζητήτως δίδουσι συμβουλὰς πάντοτε καὶ εἰς ὅλους. Ἐκεῖνοι, τέλος πάντων, ὅπου μὲ ἄκραν οὐτιδανότητα ψυχῆς, ἀφοῦ πωλήσουν ἐκουσίως τῷ τυράννῳ καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔχειν τους καὶ τὴν τιμὴν τους, καυχῶνται εἰς τὸ νὰ διαφέρωσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅπου εἶναι ἀκούσιοι σκλάβοι.

4 Οἱ τοιοῦτοι, ὦ ἀδελφοί μου, μὴν ἔχοντες ἀρετὴν
 225 καμμίαν, καὶ γνωρίζοντες τὸν ἑαυτὸν τους ἀναξιότατον, κρίνουσιν τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Πρὸς τοῦτοις, ἡ ἀπαιδευσία των δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ καταλάβωσι τοὺς τόσους καὶ τόσους τρόπους, ὅπου οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἠμποροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τους, καὶ ἐμποδίζοντάς τους ἐνταυτῷ ἀπὸ τὸ νὰ καταλάβουν τὰς αἰτίας, ὅπου βιάζουσι, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως, τὴν σήμερον τὸ γένος μας νὰ ἐπανορθωθῇ ἐξ ἀποφάσεως, τοὺς ἀποκαταστῶσι εἰς τὰς κεφαλὰς των τὴν ὑπόθεσιν τόσον δύσκολον, ὅσον ἀδύνατον πιστεύουσι τὸ νὰ συνεργήσωσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Τὸ δὲ προσωρινὸν καλῶς ἔχειν τους, τοὺς χαλινώνει καὶ τοὺς συνδέει μὲ τὴν δουλείαν, ὅπου οὔτε κἂν τὴν αἰσθάνονται, μάλιστα δὲ οὔτε τοὺς δυσαρέσκει, καὶ σχεδὸν - σχεδὸν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ἀγαπῶσι, ὡσὰν ὅπου, ἀφοῦ ζῶσιν αὐτοὶ ἀσύδοτοι, ὡς προεῖπον, καὶ τρόπον τινὰ εὐχαριστημένοι, διὰ τοὺς λοιποὺς δὲν τοὺς μέλει τίποτες.

5 Τί λέγουσι, λοιπόν, αὐτοὶ οἱ βρωμεροὶ καὶ χυδαιότατοι ἄνθρωποι; «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ νικηθῇ ἐν τόσον μεγάλῳ βασιλείῳ; Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κυ-

βερνηθῶμεν μόνοι μας. Ποῦ νὰ εὐρώμεν ἓνα ἄλλον βασιλέα τόσον εὐσπλαγγνον, καὶ τόσον καλόν; Τί εἶναι 226 αὕτη ἢ ἐλευθερία; Ἡ ἐλευθερία οὔτε ἐστάθη, οὔτε θέλει σταθῆ. Ποῦ νὰ χύσωμεν τόσον αἷμα! Οἱ ὀθωμανοὶ, εὐθύς ὅπου καταλάβουν, ὅτι ἔχομεν τοιοῦτον σκοπόν, θέλουσι μᾶς ἀποκεφαλίσαι ὄλους, ὡς τόσα πρόβατα, καὶ ἔστω ἢ ἐσχάτη πλάγη χείρων τῆς πρώτης...» καὶ ἄλλα παρόμοια, τὰ ὅποια εἰς ἓνα στοχαστικὸν καὶ φρόνιμον ἄνθρωπον, φαίνονται, καθὼς εἶναι, τόσοι μῦθοι, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀπλοῦς καὶ εὐκολοπίστους εἶναι τόσοι χρησμοί, καὶ ὡς ἀλάνθαστοι προρρήσεις, καὶ ἐνταυτῷ, ὅπου δηλοποιῶσι τὴν ἀνανδρον καὶ ὄντως ἐβραϊκῆν των καρδίαν, ἀπομωρώνουσι καὶ πολλοὺς ἄλλους.

Μήπως εἶνε ἱκανοὶ νὰ καταλάβουν τὸ δίκαιον, διὰ 6 νὰ τοὺς τὸ εἰπῆ τινάς;* ὦ ἀδελφοί μου! Αὐτοὶ εἶναι τόσον ἀνόητοι, καὶ δισχυρογνώμονες, ὅπου ὄλοι οἱ Δημοσθένεις τοῦ κόσμου δὲν ἤθελαν ἢμπορέσει νὰ τοὺς 227 καταπείσουν. Νὰ ὁμιλήσῃ τινάς μὲ αὐτοὺς εἶναι τὸ ἴδιον, ὡσὰν νὰ ἤθελεν νὰ ἀκροάζεται, καὶ νὰ τοὺς ἀποκρίνεται πάντοτε τὸ ναί, μάλιστα ἐκεῖνοι οἱ βρωμοάρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὅσον τῦφος καὶ ἀλαζονείαν ἔχουσι, ἄλλην τόσῃν ἀμάθειαν καὶ δισχυρογνωμίαν φυλάττουσιν ἐπάνω των, καὶ ἄλλο δὲν ἤξεύρουσιν νὰ εἰπῶσι, εἰμὴ δυσκολίας, ἀπορίας, καὶ ἀμφιβολίας πλῆθος. Ἡ ψυχὴ των εἶναι τόσον μικρὴ καὶ οὔτιδανή, ὅπου οἱ ψύλλοι εἰς τὰ ὄμματά των φαίνονται τόσοι ἀνδριάντες.

* Οἱ τοιοῦτοι ἢμποροῦν νὰ παρομοιασθοῦν εἰς τὰς γράιας γυναῖκας, αἱ ὅποιαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, θέλουσι νὰ ἔχωσι πάντοτε τὸ δίκαιον, καὶ ὅταν τινάς τῶν ἀποδείξῃ τὸ ἀδικόν των, αὐταί, εὐθύς ἀλλάζουσι ὁμιλίαν, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἢμπορέσῃ τινάς νὰ τὰς καταπείσῃ.

- 7 Τί, λοιπόν, ἤμπορῶ νὰ τοὺς εἰπῶ, διὰ νὰ τοὺς κατα-
 πείσω, ὅταν δὲν καταλαμβάνουν τί ἐστὶ δίκαιον; Νὰ
 τοὺς κράξω, ἴσως, ἀτίμους; Ἄλλ' αὐτοὶ τὸ ἔχουν διὰ
 προτέρημα. Νὰ τοὺς ἐνθυμίσω πόσον εἶναι ἀνάξιοι εἰς
 τὸ νὰ ὠφελήσουν τὴν πατρίδα, καὶ πόσον ἐπιτήδειοι
 εἰς τὸ νὰ τὴν ζημιώσουν; Ἄλλ' αὐτοὶ καυχῶνται εἰς
 αὐτό. Νὰ τοὺς ὀνειδίσω, τέλος πάντων, ὡς ἀνελεήμονας,
 ἀδίκους καὶ σκληροὺς; Ἀλλὰ ποῖος ἀπὸ ἐσᾶς δὲν τοὺς
 γνωρίζει, καὶ δὲν τὸ ἤξεύρει; Αὐτοί, ἀγαπητοί μου,
 εἶναι, ἐπειδὴ πρέπει νὰ εἶναι ὡσὰν ὀπού, καθὼς ἡ
 ἐλευθερία ἔχει τοὺς διαυθεντευτάς της, οὕτως καὶ ἡ
 228 τυραννία ἔχει τοὺς ἐδικούς της, καὶ θέλουν χρησιμεύσει
 διὰ παραδείγματα ἐντροπῆς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.
- 8 Οὗτος ὁ πολλὰ ἐνοχλητικὸς καὶ βραχὺς πρόλογος
 ἦτον πολλὰ ἀναγκαῖος διὰ τὴν ὑπόθεσιν τὴν πλέον με-
 γάλην δι' ἡμᾶς, ὧ Ἕλληνες, ὀπού τώρα ἀρχίζω νὰ ἐρευ-
 νήσω, λέγω τὰς αἰτίας, ὀπού βιάζουσι, διὰ νὰ εἰπῶ
 ἔτζι, τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ὀθωμανι-
 κὸν ζυγόν, καὶ τὰ εὐκολώτατα μέσα μιᾶς ἀναμφιβόλου
 ἐπιτεύξεως.

* * *

- 9 Ἄναγνῶστα ἀγαπητέ, ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι, σὲ πα-
 ρακαλῶ, νὰ στοχασθῆς ἀρκετά, πρῶτον μόνος σου τὴν
 ὑπόθεσιν, καὶ ἔπειτα νὰ ἀναγνώσῃς τοῦτα τὰ ὕστερινὰ
 κατεβατὰ τοῦ πονήματός μου, νὰ στοχασθῆς, λέγω,
 ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι κοινόν, ὅτι ἡ τιμὴ σου, ἡ εὐτυχία
 σου καὶ ἡ ζωὴ σου κρέμανται ἀπὸ τὸν ὀρθὸν στοχα-
 σμόν σου. Πρόσεχε οὖν νὰ μὴν ἀπατηθῆς ἀπὸ δισχυ-
 ρογνωμίαν σου καὶ προδῶσῃς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν καὶ
 πατρίδα καὶ συγγενεῖς καὶ εὐτυχίαν καὶ τιμὴν καὶ
 ζωὴν.

10
 "Ω, πόσον τὸ πλῆθος τῶν ἰδεῶν, ὅπου εἰς ἐτούτην
 τὴν στιγμήν μου παρησιάζονται εἰς τὸν νοῦν, μ' ἐμπο-
 δίζουν σχεδὸν ἀπὸ τὸ νὰ τὰς ἐκθέσω καθὼς τυχαίνει,
 καὶ θέλοντας νὰ γράψω εἰς ὀλίγα λόγια, ὅσα εἶναι
 ἀναγκαῖα καὶ ὅσα ὁ ἔρως τῆς πατρίδος μὲ διδάσκει,
 δὲν θέλω δυνηθῆ, ἴσως, νὰ εἰπῶ τὸ ὀλιγότερον μέρος 229
 εἰς πολλὰ κατεβατά. Ἄλλ' ὁ στοχασμός μου, πάλιν
 σᾶς τὸ ξαναλέγω, δὲν εἶναι νὰ γράψω δι' ἐκείνους, οἱ
 ὅποιοι ἔχουσι χρεῖαν νὰ ἀκούσωσι ἐξ ἄλλων ὅλα, ὅσοι
 δὲ ἔχουν τὸ πνεῦμα ἔξυπνον, ἄρκοῦσιν εἰς αὐτοὺς καὶ
 τὰ ὀλίγα. Ἄς ἀναφέρωμεν, λοιπόν, πρῶτον τὰς αἰτίας,
 ὅπου κατασταίνουσιν ἄφευκτον τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ
 γένους μας, καὶ ἔπειτα, ἐν συντόμῳ, νὰ ἐκθέσωμεν τὰ
 μέσα καὶ τρόπους διὰ τοιοῦτον ἔργον.

11
 Πρώτη οὖν καὶ κυριωτέρα αἰτία εἶναι τὸ γῆρας
 τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας. Ἄλλὰ τί λέγω ἐγὼ πρώτη!
 Αὐτὴ εἶναι καὶ πρώτη καὶ ὕστερη, οὔτε ἄλλη ἤμπορεῖ
 νὰ ἔχη τόπον, ὅταν εἶναι αὐτή. Ἄς ἐνθυμηθῆ ὁ ἀνα-
 γνώστης τὰ προλεχθέντα περὶ τῶν διαφόρων διοικήσεων,
 καί, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως, τῶν πολιτικῶν σωμάτων, ὅτι
 δηλαδὴ γεννῶνται, αὐξάνουσι, γηράζουσι, καὶ τέλος πάν-
 των θνήσκουσι.

12
 Τὸ ὀθωμανικὸν κράτος τὴν σήμερον εὕρισκεται εἰς
 τὰ ὀλοίσθια τοῦ θανάτου, καὶ ἤμπορεῖ νὰ παρομοια-
 σθῆ εἰς ἓν σῶμα ἀνθρώπινον, κατακρατημένον ἀπὸ ἀπο-
 πληξίαν καὶ μὴ ἔχον ἐλευθέραν, εἰμὴ τὴν κεφαλὴν, ἢ
 ὅποια, μὴν λαμβάνουσα τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν ἀπὸ τὴν
 κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἀδυνατίζει 230
 καί, τέλος πάντων, θνήσκει. Οὕτως καὶ ἡ τυραννία τῶν
 ὀθωμανῶν τὴν σήμερον, εἰς ἄλλο δὲν γνωρίζεται ὅτι
 ὑπάρχει, εἰμὴ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Ἔστω εἰς παρά-
 δεῖγμα ὁ πρῶην Τζεζάρ, κυβερνητῆς εἰς τὸ "Ακρι, ὁ

ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουε εἰς τὸν βασιλέα του, ἀλλὰ καὶ ἀντιστέκετο εἰς ὅλας του τὰς προσταγὰς, καὶ πολ-
λάκις φανερὰ τὸν ὕβριζε, καὶ διὰ γραμμάτων πάντοτε
τὸν ἐπεριγελοῦσε. Ἔστω εἰς παράδειγμα ὁ Πασβάνο-
γλους, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξεν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασι-
λέως του, καὶ ἐνίκησε πάντοτε. Ἔστω πρὸς τούτοις διὰ
παράδειγμα ὁ τῶν Ἰωαννίνων τύραννος, ὁ ὁποῖος,
ἀγκαλὰ καὶ νὰ μὴν τὸ φανερώνη, ὅλοι ὅμως ἀρκετῶς
τὸ ἠξεύρουσι ὅτι δὲν φοβεῖται, οὔτε ποτὲ ὑπακούει εἰς
τὰς προσταγὰς τοῦ βασιλέως του.

- 13 Ποῖος ἀπὸ ἐσᾶς, ἀδελφοί μου, ἀγνοεῖ ἴσως, ὅτι τὰ
ἐντάλματα αὐτοῦ τοῦ τυράννου, τέσσαρας ὥρας ἔξω
ἀπὸ τὴν Βασιλεύουσαν, δὲν ἀξίζουν τίποτε; Ποῖος
δὲν ἠξεύρει τὸ πλῆθος τῶν ἀποστάτων, ὅπου ἀφανί-
ζουν τὰ χωρία καὶ τοὺς ὁδοιπόρους μὲ ἀκαταπαύστους
κλοπὰς καὶ συνεχεῖς φόνους, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ αὐτὸς
ποτὲ νὰ τοὺς καταδαμάσῃ μὲ τὰ στρατεύματά του;
231 Ἄλλὰ τί λέγω στρατεύματα; Αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλο,
παρὰ μία συνάθροισις τόσων βαρβάρων, χωρὶς τάξιν
καὶ χωρὶς τέχνην· οὔτε διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους
τοῦ Καναδᾶ εἰς ἄλλο, εἰμὴ μόνον εἰς τὰ φορέματα*.
- 14 Πρόσθεσ καὶ τὸ ἀνεξάλειπτον μῖσος, ὅπου εὗρίσκε-
ται ἀναμεταξύ των· μία δυσπιστία, μία ἀμάθεια, ὅπου
τοὺς ἀποκαταστᾶ χειροτέρους ἀπὸ τὰ ἴδια ἄλογα ζῶα.
Εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ὀρίζουν περισσότερον οἱ μάγαιρες
τῶν πρέσβων καὶ ἐπιτρόπων τῶν ξένων βασιλειῶν,
παρὰ οἱ σύγκλητοι τῆς ὀθωμανικῆς αὐλῆς. Ὁ Ἄντι-
βασιλεὺς προστάζει, καὶ τὰς περισσοτέρας φοράς δὲν

13α

* Ἐνας ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος, ἓνας βρωμοάρχων τοῦ Φανα-
ρίου, ἤκουσα ὅτι ἐμεσίτευσε καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀρχίσῃ νὰ βάλῃ
τάξιν εἰς τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα, καὶ ἤρχισε νὰ τοὺς διδάξῃ
τὴν τακτικὴν. Ὡς τῆς ἀναισχυντίας του καὶ τῆς κακίας του!